

harten kent en
(3, p. 404).
erkelijk, dat die
zoend was? Dat
er binnen het
?

lód verzoent

is-redenaars en

un elgen tegen-

eens een blad-
t gesteld is met
el. Ik ben meer-
die hij verslaat
n van het staal-
— niet met een
st: de mens is
in wat hij mist.
Ik maar zeggen:
ulus; we vinden
at: „zo is iemand
lot naar hetgeen
van kerkmen-
woorden: dat is
kerkmens —
an het feit, dat
alle kerkmensen
bond: „Indien
noeds daar is”.
Dat mag Scheps
de, die bij Schil-
afwezigheid van
digheid des ge-

er Scheps maar

erminst geschikt

wil, uit de ver-
ag klemmen ook

”: hoe denkt U

at U uw synode

e dood verzoent

oeds ontbrak bij

hij iets „miste”

villig was om

verzekering van

het gezicht van

den wil, die tij-
n. Als hij zich

Want ik geloof

hose manier aan

rusten, dat vol-

zijn, „die in de

an, de theologi-

het geheim heb-

het leven en de

iet zo diepe aan-

oben afgelegd bij

derbos weet na-

making niets te

ic. van Schilder.

t Schilder, doch

n en tuchtmaat-

aansprakelijk is.

pe aanhankelijk-

st „daarvan”: er

waren allemaal

etugenis af van

on, of van hun

eld; ze treurden

en broeder, die

recht zich aller

hebben.

heid, die hij on-

die de onherroe-

oelijk maakt te

at moet wel be-

l a k k i g; in

or. En misschien

winnen van de

men, als hij zich

ij vroeger over

had ik wel ge-

ht. Want in '44

zijn pen —, dat

nigheid der leer

was, dat hier-

gestreden moet

synodebesluiten

ag”, en in 1949

tisme”. Dat was

en ben ik 'n beetje

verzekering hoor

banden beiden

ewaard heb een

eschreven door

oor het „Comité

verspreid nadat

bos geredigeerd

rd tegen de on-

setelde in Voor-

al moet ik eer-

lijk zeggen, dat ik nooit begreep waarom het Comité van Kampen wel brochures van H. N. Ridderbos op grote schaal verspreiden mocht, en het comité van Voorburg niet die van S. Greijdanus.

Maar in die brochure lees ik (blz. 26): „De uitdrukkelijk opgeëischte vrijheid van bestrijding deze(r) allerfundamenteelste stukken der Verbondsoopenbaring heeft

Tot zover had Prof. Holwerda zijn artikel voltooid. In het licht van hetgeen hij hier neerschreef, worde 't ons bespaard, van de overkant vriendelijkheden en lofprijzing over hem te lezen.

Want ook hij werd geschorst en afgezet. Daarover schreef hij zelf:

In Juli '45 was de behandeling van de kwestie op de kerkeraad te Amersfoort zover gevorderd, dat 31 van de 60 leden verklaard hadden zich niet te binden aan de leernitspraken, noch aan de op grond daarvan geschiedde tuchthandelingen. 4 Juli werd dat een kerkeraadsbesluit, 6 Juli ging het over de wijze van uitvoering van dat besluit. Ik had nog maar een paar opmerkingen daarover gemaakt, toen de minderheid onder leiding van Ds Popma verklaarde, dat wij het kerkverband gebroken hadden, dat dat zonde was, dat zij (de 29) thans de wettige kerkeraad van Amersfoort waren, en dat er niet meer te praten viel. We stonden toen nog allemaal binnen het oude verband, maar de minderheid proclameerde zichzelf tot wettige kerkeraad, en zei de eerstkomende Zondag afzonderlijk te willen vergaderen. Toen verdwenen ze, en pas daarna viel het besluit tot vrijmaking. Ik sla

maar over welke beweringen die minderheid deed over wat er op de kerkeraad gebeurd was. Maar Zaterdag 14 Juli, 's avonds om 11 uur, vond ik een brief in de bus, waarbij me werd medegedeeld, dat ik met ingang van 11 Juli was afgezet, omdat ik scheurmakerij had gepleegd, afzonderlijke kerkdiensten had belegd; verder stond erin, dat ik evenals de 30 anderen als „trouw ambtsdrager in de gemeente van Christus niet meer geduld kon worden” en het eindigde op de gebruikelijke wijze met heilbiede en broedergroeten.

Afgezet door de classis op grond van artt. 79 en 80 K.O. Maar ik hoorde dat pas drie dagen later, want de classis had ons niet gehoord, niet vermaand, niet geschorst, zomaar pardoos afgezet op grond van een valse beschuldiging.

Voor een ieder is het na te lezen in „De Reformatie” van 29 Januari 1949. In hetzelfde nummer is te vinden de schandelijke behandeling, die de kerkeraad van Amersfoort ten deel viel van de kant van Synode-deputaten, November 1942.

Ook nu weer hoort men in de gebonden kerken „herenigings”-gerucht. Daarvan schreef onze overleden broeder: „Hereniging? Maar de kwesties worden al meer bedolven onder leugen. Je kunt soms tandenknarsen, omdat je zoo machteloos staat tegenover de eenheidspropaganda, die de kwesties in het midden laat en ook begraaft als de hereniging maar wordt bevorderd.”

Wij vergeten niet: „het graf verzoent geen tegenstellingen, maar maakt ze alleen onherroepelijk”.

P. D.

Professor Holwerda, de Schriftverklaarder

Hoezeer ook 't hart geneigd is te blijven staan bij 't gemis, zich te verdiepen in het leed, de rouw in eenzaamheid door te maken — het geloof heeft in deze tweede ernstige beproeving, als de eerste maal, met de Here te doen, het ziet Zijn hand, het buigt voor Zijn beschikking, het vraagt naar Zijn wil.

En dan is het zeker ook Zijn wil, dat wij ons niet overgeven aan 't verdriet. Dat wij in onze treurnis om het: de Here heeft genomen, niet vergeten: de Here heeft eerst gegeven. Dat wij om het gemis de grootheid van de eens geschonken gaven niet voorbijzien.

Immers, dat was prof. Holwerda: een gave, een grote gave Gods aan Zijn kerken.

Want in deze éne gave schonk de Here er zo vele: trouw, zachtmoedigheid, eerlijkheid, wijsheid, scherpzinnigheid, discretie, helder oordeel, het vermogen om in een doolhof van gegevens ineens het hart van een kwestie te vinden. Zo had de Almachtige God, die Zijn materiaal niet, gelijk wij, moet vinden, maar het maakt, Benne Holwerda toegerust, en hem bestemd om te staan in deze decennia, een tijdperk van geestelijke en kerkelijke decadentie. De Here wist wat Hij deed toen Hij Holwerda schiep en herschep, hem de begeerte gaf tot het ambt van Die-naar des Woords, en hem plaatste op de posten, door Hem daartoe uitgelezen: Hij wilde mede door Holwerda Zijn kerk uit haar ingezonkenheid opheffen, haar weer doen gevoelen de majesteit, de kracht en scherpte van Zijn getuigenis.

Daartoe wilde Hij eerst onze broeder zelf de ogen openen: Hij heeft hem naar de Schriften gedreven. Deze leer-gang en lei-weg heeft Holwerda met eigen woorden beschreven, na het overlijden van Prof. Greijdanus, aldus: „Als ik in dien eersten tijd (n.l. van zijn predikantschap) eens met andere collega's sprak, was het bijna overal hetzelfde: aan bestudeering van den grondtekst kwam bijna niemand toe, goede commentaren hadden de meesten niet, maar wel planken vol stichtelijke lectuur, mediatiebundels, jaargangen Oude Paden, preekseries. En zoo vulden ze hun preek veelal, en ze dienden hun gemeente trouw, maar ze hadden niet het voorrecht gehad aan de voeten van een groot exegeet te zitten, die de discipelen leerde zelf te exegetiseren.

Met de catechismusprediking zaten de meesten ook vast; ze waren aangewezen op E Voto, en gaven een populair exposé ervan, en knoopten daaraan veelal wat stichtelijke opmerkingen vast; en de mensen kregen veel onderscheidingen te pakken, want de eene jaargang verschilde niet wezenlijk van de andere. Zelf herinner ik me nog levendig den nood van de catechismusprediking dat eerste jaar. Natuurlijk E Voto erbij; knap misschien, en breed zeker: het was niet zoo moeilijk een preekboekje te vullen, maar ik had toch altijd weer het gevoel: dit is geen preek meer, maar een populaire cursus in dogmatiek, voor iedereen toegankelijk; maar wat hebben die boeren er aan, en die arbeiders, voor hun opbouw in het geloof en de liefde? Tot het me bij Zondag 27 te gortig werd, want van Kuyper's theorieën over den doop geloofde ik geen woord. Toen ben ik maar resoluut de Schriftplaatsen gaan exegetiseren, en zoo gaan preeken. 'k Geloof, dat het vaak stuntelig ging, maar het begon tenminste wat op preeken te lijken, en het aantal slapers in den middagdienst werd zienderoogen kleiner; het Woord liet zijn heerschappij gelden, en triumpheerde over de vermoedheid van den oogst, en

hield de ogen open, waar de dogmatiek het niet had vermocht.”

Afkerig van elk systeem? O neen, zeker niet, althans niet het systeem als werk-methode, maar wel van het theologisch-dogmatisch systeem, van het stelsel, dat de levende waarheid Gods anatomiseert en de-strueert en in stukjes knipt en er een legkaart van maakt.

Hoe was men in die tijd ongemerkt van de Schrift afgegleiden! Hoe ging de scholastiek, die haar tekorten wel voelde, maar ze aanvulde door valse „stichtelijkheid” (o, mijne ziele!) om zo voor ware munt te worden opgenomen, al breder plaats opeisen, zonder aanstonds te worden ontdekt en ontmaskerd!

Doch laten we opnieuw Holwerda zelf horen, om te weten hoe hij zijn tijd en daarmee zijn taak zag.

„In heel die situatie zaten voor de kerk toch groote gevaren. De studie der Schrift zelf verwaarloosd, de dogmatische bezinning tot stilstand gekomen: in zulke omstandigheden krijgt het epigonisme de groote kans. Groote figuren, die de zaak op gang hadden kunnen brengen waren er in die jaren (begin der eeuw, vooral na de eerste wereldoorlog, P. D.) niet. Men ging in op wat door anderen gezegd was, beet zich vast in systeemjes en constructies en onderscheidingen, vereenzelvigde — onbewust misschien — dogmatiek al meer met dogma, en een bepaald schema met het geloof dat den heiligen is overgeleverd. Het gevaar der scholastiek met boven- en onschriftuurlijke bindingen was toen ontzaglijk groot; de heele situatie bracht het eenvoudig met zich mee.

Er waren in die jaren velen, die met de traditionele dogmatiek geen raad meer wisten. Ze konden daar niet mee werken in de gemeente. En het na-oorlogsche leven bracht ook toen een groote geestelijke ontwrichting; de tragiek was, dat ze, vastgelopen met de dogmatiek, die geen antwoord bood voor de vragen van dien tijd, de kracht niet hadden om van de dogmatiek terug te vallen op de Schrift, en dat er niemand was die ze leiding gaf op dien weg terug. Zoo ontwikkelde zich een strooming, die innerlijk vervreemd van de dogmatiek doch daarnaast ook zonder voldoende houvast aan het Woord, den uitweg zocht in de richting der psychologie. Men spreekt hier wel van dogmatisch indifferentisme, een naam die me onjuist schijnt. Ze waren niet indifferent, doch de dogmatiek liet hen in den steek, en ze lieten zich toen ook vervreemden van het dogma zelf; de confessionele trouw kwam in gevaar, en ze strandden eenvoudig in de problemen, omdat ze geen kans zagen die te benaderen vanuit de Schrift. Hier ligt m.i. de achtergrond van de crisis in 1926.”

Toen schonk de Here, zo vertelt Holwerda verder, aan Zijn kerken Greijdanus, die ook hem vormde, wiens exegese ontketende een nieuwe geest, wijl hij terugleidde naar de Schriften, en de studenten weer leerde preeken, die de dogmatiek, der verstening nabij, een nieuwe aansluiting gaf aan het levende Woord, die Schilders werk voor een goed deel mogelijk maakte heeft.

En toen de moeilijke jaren kwamen van 1942-'44 wisten Greijdanus' leerlingen, die de gehoorzaamheid niet losmaakten van de kennis, waar hun plaats was. Ze hadden het spelletje door. Met enkele Groninger collega's bezocht ik zomer 1945 Holwerda, die toen tijdelijk in Haren vertoefde. Hoe bedroefd was hij, hoe verontwaardigd, dat men binding durfde opleg-

(Zie vervolg pag. 260).

Prof. B. HOLWERDA †

Nog diep onder de indruk van de breuk, in onze kring door het heengaan van Prof. Schilder geslagen, worden we thans, slechts vijf en een halve week later, getroffen door het plotseling verscheiden van onze geliefde, hooggeachte broeder en collega Prof. Holwerda.

We staan verbijsterd.

Hoe zwaar treft deze tweede slag, waarop we in 't minst niet voorbereid waren!

Niets kon doen vermoeden, dat dit zou geschieden, dat de Here Prof. Holwerda uit zijn gezin, uit zijn arbeid voor de kerken, weg zou nemen. Hij had wel eens rust moeten nemen, wijl de sterke wil en de vurige ijver de maat van zijn krachten te boven gingen, maar dat lag voor ons besef al weer ver in 't verleden; juist de laatste tijd, eigenlijk voor 't eerst na het heengaan van Zusje verleden jaar, veerde hij weer op, en hij had op 20 April in Amersfoort voor de eerste maal na dit droef gebeuren, volgens zijn zeggen „ouderwets” mogen preeken.....

De laatste Aprijdag was er een kandidaats-examen; vóór 't begon sprak hij over wat splerpijn tussen de schouderbladen en ook wat in de borst, enige moeilijkheid bij 't lopen, maar hij vertelde 't zo „en passant”, als een zaak van niet veel gewicht; toch rieden wij hem aan, spoedig de dokter te raadplegen: na hetgeen Prof. Schilder overkomen was, waren we „zunniger” op elkaar dan ooit.....

Het examen verliep heel normaal; elke hoogleraar vroeg zijn eigen vakken, Prof. Deddens bovendien Dogmatiek en Prof. Holwerda Ethiek, de beide vakken voorheen door Prof. Schilder gedoceerd — maar er was niet het minste teken dat dit Prof. Holwerda zwaar viel, of dat er iets met hem niet in orde zou zijn; rustig, wel-overwogen volgde de ene vraag op de andere.

Na 't bevredigend verlopen onderzoek waren nog enkele zaken te behandelen; Prof. Holwerda, die het secretariaat waarnam, maakte als naar gewoonte daarvan aantekening. Niets, niets bijzonders. Om drie uur waren we bijeengekomen, om half zeven scheidden we — een speels woordje, een blik, een handdruk..... de laatste!

De Here ging de dienst van hand en mond en hart van onze broeder hier beneden beëindigen.

Nog geen twee uur later had de Vader der Eeuwen hem overgezet in de algemene vergadering, in de gemeente der eerstgeborenen, die in de hemelen opgeschreven zijn; was hij gekomen tot de vele duizenden der engelen en de geesten der volmaakte rechtvaardigen, en tot de Middelaar des Nieuwen Testaments Jezus.

Wat een overgang!

Voor onze broeder uit het schemerduister plotseling, zonder ziekbed, zonder lijdensweg, in het stralende licht van het hemels paradijs. Ook voor hem onvermoed.

Hij was na 't examen thuisgekomen, had getogen, was toen begonnen aan een artikel voor „De Reformatie”, dat hij echter niet meer zou voltooien. Hij liep naar beneden om zijn vrouw te zeggen, dat hij naar bed ging, wijl hij zich wat onwel gevoelde. Ze vroeg hem, of ze ook de dokter op zou bellen, wat hij toestond (meer niet, hij achtte 't voor zichzelf blijkbaar nog niet eens noodzakelijk). Toen Mevrouw aanstonds daarna weer boven kwam lag hij te bed, maar ze kwam bij zijn sterfbed: nog één zucht hoorde ze, toen was het gedaan.

O, dat de Here, de God aller vertroosting, die ons vertroost in al onze verdrukking, onze zuster, Mevrouw Holwerda, met haar kinderen, moge ondersteunen en helpen, dat Hij haar ten licht moge zijn in deze duistere, smartelijke weg!

Hoe ondoordringelijk zijn Gods beschikkingen!

Ons getal is in nog geen zes weken van vijf op drie verminderd. En de uitnemendsten nam de Here van ons weg.

Wie kan deze donder van Gods mogendheden verstaan? We staan als verpletterd. Here, gaat Gij Uw gené vergeten, nooit meer van ontferming weten? Hebt Gij Uw barmhartigheeden door Uw gramschap afgesneen? Zult Ge ons niet weer levend maken, opdat Uw volk zich in U verblijde? Toon ons Uw goedertierenheid, Here, en geef ons Uw hell!

Keren we ons tot Hem, die slaat.

God zegt: Wentel Uw weg op Mij, de Here; vertrouw op Mij, Ik zal het maken. En de Schrift leert: dan maakt Hij het goed, Hij maakt het best, Hij maakt het boven bidden en boven denken.

Broeders, wilt de familie Schilder, de familie Holwerda, wilt hoogleraren, lectoren en studenten in uw gebeden gedenken. God verhoor, en helpe ons!

Het College van hoogleraren:

P. DEDDENS, C. VEENHOF, H. J. JAGER.